

ПРАКТИЧНІ ТА СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ТА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОГО СТУПЕНЯ ФАХОВОГО
МОЛОДШОГО БАКАЛАВРА

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Загальна педагогіка.

Практичні та семінарські заняття

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра

Харків
2022

Укладачі:

О. Бабакіна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

І. Толмачова, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

О. Ільїна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

К. Корсікова, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

О. Павлова, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Н. Потапова, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Рецензенти:

С. Беляєв доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

О. Міршук кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України.

3-14 Загальна педагогіка. Практичні та семінарські заняття: навч.-метод. посібник для здобув. вищ. освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра / уклад. : О. Бабакіна та ін.; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2022. – 164 с.

У навчально-методичному посібнику «Загальна педагогіка. Практичні та семінарські заняття» узагальнено досвід та результати наукових розвідок класиків української педагогічної думки та актуальні тенденції розвитку загальної середньої освіти в Україні. Запропоновано практичні та семінарські заняття з освітнього компоненту «Загальна педагогіка».

Посібник рекомендований для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра зі спеціальностей: 013 Початкова освіта, 053 Психологія, 035 Філологія (Українська мова та література), 091 Біологія, 014.09 Середня освіта (Інформатика), 034 Культурологія, 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 014.11 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт, 032 Історія та археологія, 231 Соціальна робота, 016 Спеціальна освіта.

Видання містить чотири розділи: «Загальні основи педагогіки», «Теорія виховання», «Теорія освіти та навчання (Дидактика)», «Школотзнавство», що відповідає навчальним планам означених спеціальностей. Посібник доцільно використовувати під час аудиторних занять та позааудиторної самостійної роботи.

Також укладачі рекомендують навчально-методичний посібник викладачам педагогіки та методистам закладів вищої освіти педагогічного профілю.

УДК 378.016:[37.013-027.22(075)

*Рекомендовано науково-методичною радою Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(протокол № 1 від 14.09.2022 р.)*

© КЗ «ХГПА» ХОР
© Бабакіна О., Толмачова І., Ільїна О.,
Корсікова К., Павлова О., Потапова Н., 2022.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ (укладач Н. Потапова)	7
Практичне заняття 1.1. Учитель Нової української школи	7
Семінарське заняття 1.1. Система освіти в Україні	10
Практичне заняття 1.2. Педагогічна діяльність. Професіограма вчителя	13
Семінарське заняття 1.2. Педагогіка як наука	17
Практичне заняття 1.3. Науково-педагогічне дослідження: сучасний контекст	20
Практичне заняття 1.4. Розвиток, виховання та формування особистості	25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ (укладачі К. Корсікова, О. Ільїна) ..	30
Семінарське заняття 2.1. Характеристика процесу виховання	30
Практичне заняття 2.1. Закономірності і принципи процесу виховання ...	37
Практичне заняття 2.2. Методи і форми виховання	43
Практичне заняття 2.3. Робота з учнівським колективом	51
Семінарське заняття 2.2. Національно-патріотичне виховання	60
Практичне заняття 2.4. Розумове виховання	63
Практичне заняття 2.5. Моральне виховання	69
Семінарське заняття 2.3. Правове виховання.....	74
Семінарське заняття 2.4. Екологічне виховання	76
Практичне заняття 2.6. Трудове та економічне виховання. Профорієнтаційна робота в школі	78
Практичне заняття 2.7. Естетичне виховання	85
Практичне заняття 2.8. Фізичне виховання	89
Практичне заняття 2.9. Робота класного керівника в сучасній школі	93
Семінарське заняття 2.5. Педагогіка партнерства. Виховання дітей в сім'ї	97
РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА) (укладачі О. Бабакіна, І. Толмачова)	102

Практичне заняття 3.1. Дидактика як галузь педагогіки	102
Семінарське заняття 3.1. Характеристика процесу навчання	105
Практичне заняття 3.2. Закономірності та принципи навчання	109
Практичне заняття 3.3. Зміст загальної середньої освіти.....	112
Практичне заняття 3.4. Методи та засоби навчання	116
Семінарське заняття 3.2. Урок як основна форма організації навчання ...	120
Практичне заняття 3.5. Позаурочні форми навчання	124
Практичне заняття 3.6. Контроль та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів. Формувальне оцінювання	127
Семінарське заняття 3.3. Робота з обдарованими учнями	133
РОЗДІЛ 4. ШКОЛОЗНАВСТВО (укладач О. Павлова)	135
Семінарське заняття 4.1. Теоретичні основи школознавства. Управління освітою в Україні	135
Практичне заняття 4.1. Управління закладами загальної середньої освіти.	137
Семінарське заняття 4.2. Внутрішня система забезпечення якості освіти у ЗЗСО	145
Практичне заняття 4.2. Методична робота в школі	148
Практичне заняття 4.3. Організація освітнього середовища в Новій українській школі	151
ПІСЛЯМОВА	154
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	155

ПЕРЕДМОВА

Сьогодення характеризується глибинною модернізацією системи вищої освіти України, пошуком нових підходів удосконалення освітнього процесу у закладах вищої освіти педагогічного профілю. Сучасний освітній процес передбачає опанування майбутніми вчителями комплексом педагогічних знань і практичних умінь (уміння моделювати та здійснювати освітній процес, дискутувати, доводити власну точку зору, впливати на аудиторію, ставити та розв'язувати педагогічні задачі тощо).

Одним із важливих векторів процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів є розробка та проведення навчальних занять для формування компетентнісного фахівця.

У виданні запропоновано практичні і семінарські заняття з освітнього компоненту «Загальна педагогіка». Їх укладено з врахуванням результатів наукових розвідок класиків української педагогічної думки та актуальних тенденцій розвитку загальної середньої освіти в Україні.

Навчально-методичний посібник «Загальна педагогіка. Практичні та семінарські заняття» рекомендований для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра (спеціальності: 013 Початкова освіта, 053 Психологія, 035 Філологія (Українська мова та література), 091 Біологія, 014.09 Середня освіта (Інформатика), 034 Культурологія, 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 014.11 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт, 032 Історія та археологія, 231 Соціальна робота, 016 Спеціальна освіта).

Зміст навчально-методичного посібника структуровано і поділено на чотири розділи: «Загальні основи педагогіки» (укладач Н. Потапова), «Теорія виховання» (укладачі К. Корсікова, О. Ільїна), «Теорія освіти та навчання (Дидактика)» (укладачі О. Бабакіна, І. Толмачова), «Школознавство» (укладач О. Павлова), що відповідає навчальним планам зазначених спеціальностей.

Практичні і семінарські заняття представляють собою такі форми навчальних занять, які передбачають практичне застосування набутих знань чи дискусійне обговорення попередньо визначених тем.

Розробки практичних і семінарських занять включають в себе мету, ключові поняття й терміни та хід роботи. Кожне заняття передбачає опитування та обговорення проблемного (дискусійного) питання, реалізацію комплексу методів та видів роботи зі здобувачами вищої освіти у контексті компетентнісного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів (методи критичного мислення, інтерактивні та рефлексивні методи, групова робота, парна робота, паритетна взаємодія тощо).

Список джерел, поданий у кінці посібника, допоможе майбутнім педагогам ознайомитися з актуальною інформацією для ґрунтовної підготовки до практичних та семінарських занять.

Навчально-методичний посібник «Загальна педагогіка. Практичні та семінарські заняття» доцільно використовувати під час аудиторної й позааудиторної самостійної роботи. Також укладачі рекомендують навчально-методичний посібник викладачам педагогіки та методистам закладів вищої освіти педагогічного профілю.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ

Практичне заняття 1.1

Тема: УЧИТЕЛЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Мета: поглибити, закріпити й систематизувати знання з теми, вдосконалювати вміння планувати й аналізувати власну професійну діяльність, здатність до рефлексії, виробити бажання і потребу професійного самовдосконалення; розвивати вміння аналізу педагогічних ситуацій, розв'язання педагогічних задач.

Ключові поняття й терміни: учитель, педагог, вихователь, функції вчителя, права та обов'язки педагогічного працівника, педагогіка партнерства, дитиноцентризм, компетентності вчителя, Нова українська школа.

Хід роботи:

1. Привітання.
2. Повідомлення теми й завдань заняття.
3. Визначення суті основних понять у межах теми.
4. Бліц-опитування за темою заняття (за матеріалами самостійної роботи).
 - В чому полягають особливості професії вчителя?
 - Розкрийте соціальне значення професії вчителя.
 - У чому полягають основні соціальні функції учителя?
 - Розкрийте суть професіограми вчителя.
 - Назвіть основні вимоги, які ставить суспільство до вчителя.
 - Якими здібностями має володіти сучасний учитель?
 - Поясніть відмінність і порівняйте терміни «вчитель», «вихователь», «викладач», «педагог».
 - Назвіть основні вимоги до вчителя, до його професії.
 - Охарактеризуйте напрямки діяльності вчителя.
 - Охарактеризуйте провідні педагогічні вміння вчителя.

- Назвіть компетентності, якими має володіти вчитель початкової школи згідно з Професійним стандартом учителя початкових класів закладу загальної середньої освіти.

5. Обговорення проблемного питання

Яка, на вашу думку, роль сучасного учителя у становленні здобувача загальної середньої освіти як особистості, патріота, інноватора?

6. Обговорення результатів самостійної роботи.

- Доведіть, що сучасна професія педагога є багатогранною.
- Опрацюйте Професійний стандарт учителя початкових класів закладу загальної середньої освіти та схарактеризуйте функції педагога й професійні компетентності, що конкретизують кожен з них.

7. Інтерактивна гра «Багатоманітність вчителя НУШ»

Студенти мають ознайомитися з комплексом ролей, які виконує учасний вчитель у своїй професійній діяльності. Для цього кожен з них отримує картку з певною роллю, аналізує цю роль з точки зору її важливості та характеризує цю роль перед іншими учасниками. Задача інших учасників – здогадатись, про яку роль говорить доповідач, і заповнити бланк. Таким чином по черзі виступає кожен з учасників.

Після всіх виступів проводиться дискусія щодо важливості описаних ролей. Задача студентам – назвати п'ять, на їхню думку, найважливіших для сучасної освітньої системи ролей педагога та обґрунтувати свою думку.

Приклади ролей:

Помічник; мама; вихователь; лідер; авторитет; інформатор; спостерігач; новатор; посередник між учнями і батьками; інтелектуал; коуч; суддя; друг; радник; фасилітатор; психолог; організатор; артист; контролер; наставник; оцінювач; оратор; натхненник; керівник; утішувач; учений; опікун.

Бланк для учасників:

№ п/п	Прізвище учасника	Отримана роль	Нотатки щодо важливості ролі

8. Групова робота

Складіть список із 10 умінь і здібностей, які, на вашу думку, сприяють ефективному спілкуванню педагога з батьками учнів. Визначте три найважливіші уміння, обґрунтуйте свій вибір.

9. Виконання вправи «Розвиток вчительської професії»

Заповніть порівняльну таблицю, згадавши про функції, права і обов'язки учителя в різні часи. Пофантазуйте, якими будуть учителі через кілька десятків років.

Учитель учора	Учитель сьогодні	Учитель завтра

10. Вправа «Кластер»

Встановіть відповідність та взаємозв'язок між наступними поняттями (вони мають бути записані на дошці у довільному порядку) за допомогою стрілок або інших позначок: *дитиноцентризм, особистісно орієнтоване навчання, діалог з батьками, освітнє середовище, педагогіка партнерства, Нова українська школа, класна спільнота.*

11. Підбиття підсумків заняття

Метод PRES:

Позиція/теза: «Я думаю/Я вважаю, що».

Пояснення позиції, аргументи на її підтвердження: «Тому, що ...».

Приклад, що підтверджує/ілюструє аргумент: «Наприклад, ...».

Висновок, який повертає до тези: «Отже ...».

Домашнє завдання: підготуйте презентацію «Блог сучасного вчителя».

ПІСЛЯМОВА

Визначальна роль в успішній реалізації освітньої реформи — концепції «Нова українська школа» — належить сучасному учителю.

Актуальним завданням сьогодення виступає переосмислення теоретичних засад та практичних аспектів процесу професійної підготовки у закладах вищої освіти педагогічного профілю.

До чинників підвищення ефективності освітнього процесу у закладах вищої освіти віднесено і реалізацію сучасних підходів до проведення семінарських та практичних занять із майбутніми педагогами.

У пропонованому виданні укладачами відображено новітні тенденції щодо вдосконалення освітнього процесу. В розробках семінарських та практичних занять комплексно реалізовано основні положення компетентнісного, особистісноорієнтованого та діяльнісного підходів.

Представлені у навчально-методичному посібнику матеріали сприяють систематизації в студентів наукових знань із педагогіки, спонукають їх ґрунтовно та різнобічно аналізувати сучасні освітні тенденції, що, в свою чергу, сприяє поступовому набуттю ними суб'єктивного досвіду та зміні стану сформованості професійної компетентності до максимально можливого рівня в конкретних умовах.

Реалізація такого підходу відповідає сучасним запитам на забезпечення інноваційного характеру процесу професійної підготовки у закладі вищої освіти педагогічного профілю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Законодавчі документи України про освіту:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Кабінет Міністрів України: Постанова Кабінета Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 17.02.2022).
2. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінета Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87(у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2022).
3. Конвенція про права дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.02.2022).
4. Концепція національного виховання студентської молоді. URL : <https://www.ldufk.edu.ua/index.php/dokumenti.275/articles/koncepcija-nacionalnogo-vixovannja-studentskoji-molodi.html> (дата звернення: 19.01.2022).
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом Міністерства освіти і науки України № 527 від 06.06. 2022 р. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 30.06.2022).
6. Концепція Нова українська школа : від 14.12.2016 № 988-р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 15.02.2022).
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII (із змінами від 05.09.2017 р. № 2145-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.04.2022).
8. Про загальносередню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № **463-IX**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>(дата звернення: 01.02.2022).
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи : наказ МОН № 283 від 23.03.2018 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/60372/ (дата звернення: 01.04.2022).
10. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 28.01.2022).
11. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. *Нормативно-правове забезпечення освіти* : у 4 ч. Харків: Основа, 2004. Ч. 1. С. 3–24.
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws /card /2145-19> (дата звернення: 01.02.2022).

13. Україна ХХІ століття. Державна національна програма «Освіта». Київ, 1994.

Підручники та посібники:

1. Вихрущ В. О. Теоретичні основи та актуальні проблеми сучасної дидактики : навч. посіб. для пед. ун-тів. Тернопіль : Ліком, 1997. 222 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. і допов. Київ :Знання, 2008. 566 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 4-тє вид., стереотип. Київ :Академвидав, 2012. 616 с.
4. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посіб. для студ. ВНЗ : у 2-х кн. Кн. 1 : Історія зарубіжної педагогіки. Київ : Слово, 2010. 624 с.
5. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посіб. для студ. ВНЗ : у 2-х кн. Кн. 2 : Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ: Слово, 2010. 1032 с.
6. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Освіта України, 2006. 528 с.
7. Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: навч. посіб. для майбут. вчителів. 6-е вид. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 80 с.
8. Крупенін А. Л., Крохіна І. М. Ефективний учитель. *Педагогічна майстерність*: хрестоматія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища школа, 2006. С. 20–22.
9. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. 3-тє вид., випр. Київ: Знання-Прес, 2008. 447 с.
10. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях та відповідях : підручник. Київ :Знання, 2007. 447 с.
11. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посібник / за ред. М. В. Левківського. Харків: ОВС, 2002. 240 с.
12. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник для пед. навч. закладів. 2-е вид., випр. і доопр. Харків: Харківськ. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди; «ОВС», 2002. 400 с.
13. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 231 с.
14. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посібник. Київ: Кондор, 2005. 667 с. URL:https://4vpupo.org.ua/download/metod_prob1/pedagogika.pdf(дата звернення: 11.02.2022).
15. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 397 с.
16. Мельничук С. Г. Педагогіка (Теорія виховання): навч. посіб. Київ : ВД «Слово», 2012. 288 с.
17. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
18. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка :навч. посіб. Вид. 5-тє, допов. і перероб. Київ, 2007. 656 с.

19. Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В. Історія педагогіки України в особах: навч. посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 266 с.
20. Навчально- та науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти освітньо-професійного ступеню (фаховий молодший бакалавр), першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів / за заг. ред. І. П Репко; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Вид. 4-е, випр. і допов. Харків, 2020. 283 с.
21. Нові педагогічні технології: навч.-метод. посіб. /Г. Ф. Пономарьова, О. О. Бабакіна, С. Б. Беляєв. Харків : Видавець СПД-ФО Захаренко В. В., 2013. 282 с.
22. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 415 с.
23. Педагогіка : Словник термінів і понять / уклад.Г. Ф. Пономарьов, І. М. Толмачова; Комунал. закл. «Харків.гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 148 с.
24. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. І перероб. Київ: Вицашкола, 2004. 422 с.
25. Пономарьова Г. Ф., Репко І. П., Одарченко В. І. Практикум з педагогіки: навч. посібник. Харків: ТО Ексклюзив, 2016. 243 с.
26. Практикум з педагогіки: навч. посібник / за заг. ред. О.А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. Житомир, 2005. 482 с.
27. Рацул А. Б., Довга Т. Я., Рацул А. В. Педагогіка : інформативний виклад : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: КНТ, 2015. 320 с.
28. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
29. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
30. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2003. 136 с.
31. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стереотип. Київ :Академвидав, 2009. 560 с.
32. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.
33. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
34. Якса Н. В. **Основи педагогічних знань** : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 358 с.

Допоміжна:

1. Автономія школи. Ed-Era: студія онлайн-освіти.URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/454> (дата звернення: 14.06.2022).

2. Адміністратору школи. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів / уклад. А. Г. Дербеньова, А. В. Кунцевська. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 191 с.
3. Баранова Н. П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 159 с.
4. Баришполь С. В. Психологічні ігри з елементами тренінгів у початковій школі: вчителю та психологу. Харків: Вид. група «Основа», 2019. 158 с.
5. Батраченко О. В. Трикутник партнерства: педагоги-вихованці-батьки. Виховний проект. *Трудове навчання в школі*. 2017. № 10. С. 43–47.
6. Бери й роби. Змішане та дистанційне навчання. Ed-Era: студія онлайн-освіти. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra_Osvitoriya+BR102+2020/about (дата звернення: 15.06.2022).
7. Белуха С. Шлях до нової української школи. Дослідно-експериментальна та інноваційна діяльність навчального закладу. *Директор школи*. 2017. № 19-20. С. 65.
8. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2020. 240 с.
9. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 130–135.
10. Василенко Н. В. Компетентнісний підхід в освіті: реалізація теорії та практики. *Завуч*. 2017. № 21-22. С. 36–73.
11. Веретенко Т. Г., Манойло І. С. Педагогічний тренінг: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. 128 с.
12. Відповіді на поширені запитання щодо Свідоцтва досягнень учнів Нової української школи. URL: <http://surl.li/cvaej> (дата звернення: 15.07.2022)
13. Водолазська Т. *Освітнє середовище як «третій учитель»*. Імідж сучасного педагога. 2018. № 4. С. 10–12. URL : [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-4\(181\)-10-12](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-4(181)-10-12) (дата звернення: 24.01.2022).
14. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. 2-ге вид., перероб. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 255 с.
15. Гейміфікація в навчанні: грати неможна вчитися. URL: <http://blog.ed-era.com/gamification-in-education/> (дата звернення: 28.07.2022).
16. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 112 с.
17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
18. Громовий В. В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти. Київ, 2019. 86 с.
19. Деміракі Т. В. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : метод. рекомендації / за заг. ред. В. В. Стойкової. Миколаїв : ОІППО, 2018. 36 с.

20. Довідник педагога-початківця / уклад. А. Г. Дербеньова. Харків : Основа, 2010. 160 с.
21. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2010. 272 с.
22. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: ЮрінкомІнтер, 2008. 1040 с.
23. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І. В. Артємова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с.
24. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / авт.-упор. І. І. Дівакова. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 180 с.
25. Казанжи І. В. Теорія і методика виховної роботи в школі I ступеня : навч. посібник для вищ. навч. закл. Київ: Слово, 2014. 296 с.
26. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навч. посібник. Харків: НФаУ, 2009. 140 с.
27. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2005. 180 с.
28. Кодлюк Я. П. Концептуальні основи побудови підручника для початкової школи. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/caa/caa7394de2841a14d514fd05a54ff006.pdf> (дата звернення: 10.07.2022).
29. «Коло вибору» в навчально-виховному процесі НУШ». URL: <http://vseosvita.ua/library/kolo-viboru-v-navcalno-vihovnomu-procesi-nus-77821.html> (дата звернення: 27.05.2022).
30. Кондратова Л.Г. Виховна робота в школі : тренінги для вчителів. Харків : Ранок, 2013. 160 с.
31. Коченгіна М.В., Коваль О.А. Використання гри в освітньому процесі першого циклу початкової школи: наук.-метод. посібник / за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2019. 88 с.
32. Куц О.В. Нова українська школа: педагогічна свобода вчителя, безпечний шкільний простір. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 4. С. 12–15.
33. Лебідь О.В. Управління початковою школою : навч. посіб. Вінниця, 2015. 311 с.
34. Ліннік О.О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співпраці з молодшими школярами: монографія. Київ : Слово, 2014. 304 с.
35. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер. : Педагогічна*. 2016. Вип. 22. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_ped_2016_22_13. (дата звернення: 28.01.2022).
36. Мартинєць Л. А. Імідж сучасного вчителя / упоряд. І. М. Рожнятовська. Київ : Шкільний світ, 2011. 96 с.

37. Матвеева Н.О. Педагогіка. Завдання і ситуації. Практикум : навч.-метод. комплекс. Ч. III : Теорія та методика виховання. Івано-Франківськ, НАІР, 2014. 311 с.
38. Матвеева Н. О. Педагогічна майстерність: навч.-метод. супровід самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ, 2015. 327 с.
39. Навчальна програма не має копіювати модельну: що спільного й різного в цих програмах. URL: <http://surl.li/cvae> (дата звернення: 12.07.2022).
40. Настільна книга педагога : посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упоряд.: В. М. Андреева, В. В. Григораш. Харків : Основа, 2006. 352 с.
41. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
42. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 29.08.2022).
43. Новий освітній простір. Інформаційний посібник. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf (дата звернення: 12.07.2022).
44. Новий освітній простір, або Якою повинна бути Нова Українська школа. *Сучасна школа України*. 2019. № 1. С. 4.
45. Нормативно-правове забезпечення роботи класного керівника / упоряд. Н. Чиренко. Київ : Шкільний світ, 2014. 122 с.
46. МОН затвердило нову концепцію патріотичного виховання. <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/> (дата звернення: 15.02.2022).
47. Недискримінаційне вчителювання. Путівник для освітян. Харків. 2021. 55 с.
48. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум. 2-ге вид., випр. Київ: Знання-Прес, 2006. 423 с.
49. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36–42.
50. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/news/2020/metodichni_recomendazii_dustanciyna_osvita_2020.pdf (дата звернення: 21.07.2022).
51. Оржеховська В.М., Федорченко Т.Є. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.
52. Освітні програми. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 14.08.2022).
53. Оцінювання без знецінювання. Ed-Era: студія онлайн-освіти. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/410> (дата звернення: 16.08.2022).
54. Педагогіка : Словник термінів і понять / уклад. Г. Ф. Пономарьов а, І.М. Толмачова; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 148 с.

55. Педагогічна майстерність. Хрестоматія: навч. посіб. / упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базидевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А. М., 2008. 462 с.
56. Пелагейченко М. Л. Урок твоєї мрії: плануємо, мотивуємо, проводимо. Харків. Вид. група «Основа», 2020. 112 с.
57. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 158 с.
58. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення: структура і методи. Ч. І. URL:<https://nus.org.ua/articles/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/> (дата звернення: 12.01.2022).
59. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : теорія і практика : монографія. Харків : Ранок, 2014. 547 с.
60. Потапова Н.В., Корсікова К.Г. Критерії оцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освіти в школі. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя: Вид. дім «Гельветика», 2022. № 1 (41). С. 186–190.
61. Про школу для вчителів. Ed-Era : студія онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/cfkcr> (дата звернення: 13.05.2022).
62. ПРОти НАСильства : збірка / упор. Денисенко Л. Київ: ВАІТЕ, 2016. 322 с. URL:<https://www.edcamp.org.ua/nondiscrimination> (дата звернення: 25.01.2022).
63. Путівник з розвитку критичного мислення учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / авт.-уклад.: О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ, 2018. 96 с.
64. Рамка безперервного професійного розвитку вчителів. URL: <http://surl.li/cvagi> (дата звернення: 01.02.2022).
65. Робінсон К., Лу Ароніка Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
66. Розвивальні технології навчання молодших школярів: навч. посібник / уклад. : О. М. Кондратюк та ін. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2011. 224 с.
67. Савченко О. Я. Сухомлинський і НУШ. *Освіта України*. 2018. № 41-42. С. 14.
68. Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємось з радістю. Харків: Основа, 2018. 144 с.
69. Секрети успішних директора і директорки школи. *Prometeus*: платформа онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/cfkyp> (дата звернення: 22.02.2022).
70. Семенюк Т.В. Розділ «Школознавство». Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: навч. посібник / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2001. С. 141–184.
71. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL: <http://surl.li/cvail>(дата звернення: 10.02.2022).
72. Система роботи з обдарованими дітьми : метод. рек. URL: <https://osvitadr.gov.ua/catalog/detail/sistema-roboti-z-obdarovanimi-ditmi/>(дата звернення: 01.07.2022).

73. Словник базових понять з курсу «Педагогіка» : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад. О. Є. Антонова. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Житомир: ЖДУ ім.Івана Франка, 2014. 100 с.
74. Словник термінів і понять сучасної Освіти / за заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
75. Смагін І. І. Структура професійної компетентності педагога: нормативно-функціональний підхід. URL: https://www.nardnaosvita.kiev.ua/?page_id=5001 (дата звернення: 17.02.2022).
76. Стандарти освіти. Нова українська школа: основи. *Класному керівнику. Усе для роботи.* 2017. № 1. С. 2.
77. Стартуємо до успішної школи. Prometheus: платформа онлайн-освіти. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EWC+DS101+2020_T3/about (дата звернення: 28.06.2022).
78. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ : Рад.школа, 1987. 304 с.
79. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач: навч. посібник / Л. О. Мільто. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.
80. Толмачова Л. І. Інтерактивні прийоми у вихованні. Київ : Шкільний світ, 2013. 120 с.
81. Толмачова І. М. Дидактичні аспекти роботи вчителя з сучасними шестирічними першокласниками. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. Вип. 41. С. 122–128.
82. Толмачова І. М. Урок як поле суб'єктності вчителя та молодших школярів. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової. Харків, 2009. Вип. 35. С. 92–99.
83. Толмачова І. М. Характеристика поняття «самоконтроль» у дидактичному аспекті. *Наукові записки* / ред. кол.: В.Ф. Черкасов та ін. Сер. : Педагогічні науки. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. Вип. 147. С. 134–138.
84. Толмачова І. М., Олійник К. О. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання. *Молодий вчений.* 2016. №2. С. 344-346.
85. Толмачова І. М., Шишканова В. М. Педагогічні аспекти поняття «інтелектуальна обдарованість». *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування*: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 23-24 груд. 2016 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. С. 67–70.
86. Толмачова І. М., Шпитальна Н. С. Забезпечення індивідуального підходу в освітньому процесі школи першого ступеня. *Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries* : international scientific and practical conference, conference proceedings, September 25-26, 2020. Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P. 238–241.
87. Управління школою. Практикум. Ed-Era: студія онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/cfklu> (дата звернення: 12.06.2022).

88. Управління якістю освіти в школі. Prometheus: платформа онлайн-освіти. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+QMS101+2021_T2/about (дата звернення: 7.07.2022).
89. Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень. Prometheus: платформа онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/plyy> (дата звернення: 10.07.2022).
90. Фізеші О. Й. Педагогіка: Основи педагогіки. Дидактика. Теорія та методика виховання. Школознавство: навч. посібник для студ. пед. спец. Київ: Кондор, 2014. 390 с.
91. Шкільне життя онлайн. Prometheus: платформа онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/cflal> (дата звернення: 21.06.2022).
92. Школа для всіх. Ed-Era: студія онлайн-освіти. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/409> (дата звернення: 18.07.2022).
93. Школа для всіх: безпечне шкільне середовище. ВУМ online. URL: <https://vumonline.ua/course/school-for-all-a-safe-school-environment/>
94. Школа та громада для дитини. Prometheus: платформа онлайн-освіти. URL: <http://surl.li/sguk> (дата звернення: 02.07.2022).
95. Що таке компетентнісний підхід у навчанні: запитання та відповіді для вчителя. URL: <http://surl.li/cvahx> (дата звернення: 02.06.2022).
96. Як говорити з дітьми про гроші. Фінансова грамотність і НУШ. URL: <http://surl.li/cvahz> (дата звернення: 30.01.2022).
97. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/> (дата звернення: 22.02.2022).
98. Ярош Г.О. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення. Харків: Основа, 2015. 240 с.
99. Icons. URL: <https://www.flaticon.com/> (дата звернення: 01.04.2022).

Навчальне видання

**Загальна педагогіка.
Практичні та семінарські заняття**

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра

Укладачі :

Бабакіна Оксана Олексіївна

Толмачова Ірина Миколаївна

Ільїна Олена Олексіївна

Корсікова Катерина Геннадіївна

Павлова Олена Геннадіївна

Потапова Наталя Валеріївна